

احراز شود به طوری که عرف نیز به آن شهادت دهد.

با وجود اینکه حق آزادی بر تجمعات مسالمت‌آمیز یکی از حقوق فردی و بنیادی حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران است، همین قانون اجازه درگیری و آسیب رساندن به اموال عمومی را به هیچ‌کس نمی‌دهد؛ به این دلیل که انسان در جامعه باید مسئولیت‌پذیر باشد. مسئولیت‌محوری مانع از اعتراض مردمی با حمل هرگونه سلاح اعم از سرد و گرم، ایجاد درگیری با مردم غیرمعترض یا درگیری معترضان با یکدیگر و درگیری معترضان با نیروی انتظامی و آسیب رساندن به اموال عمومی می‌شود. موارد ذکر شده از لوازم اغتشاش است نه اعتراض که این امر از قلمروی اعتراضات مدنی کاملاً خارج است.

نتیجه

اعتراض سیاسی به رفتار جمعی تمام یا بخشی از جامعه نسبت به شبکه رسمی قدرت یعنی دولت و حاکمیت اطلاق می‌شود که هدف آن مخالفت و خرده‌گیری است و موضوع آن نیز در حیطه امر سیاسی رقم می‌خورد. اعتراض، مخالفت با یک اندیشه یا عمل معمولاً سیاسی است. مقصود از اعتراض مدنی، اعتراضی است که مبتنی بر مدنیت (نه بدویت) باشد و در چهارچوب مسالمت‌آمیز بودن بگنجد. اعتراضات مدنی ممکن است به صورت خودجوش و فوری یا سازماندهی شده و تشکیلاتی در واکنش به مسائل و اتفاقات مختلفی از قبیل وضعیت سیاسی و اقتصادی برپا شود و در نتیجه ممکن است موقعیت‌هایی پیش‌بینی‌ناپذیر برای مقامات حاکمیت فراهم کنند. این اصل برای تأمین یکی از حقوق ملت است تا در مواقع لزوم بتواند با اجتماعات و راهپیمایی، به سیاست‌ها و برنامه‌های دولت اعتراض کند و سخن خود را به گوش مسئولان برساند؛ چنان‌که بعضی از نمایندگان نیز به آن اشاره کرده‌اند.

اعتراض سیاسی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به این شکل مطرح شده است: اول اینکه جامعه دارای ثبات سیاسی باشد، وگرنه در زمانی که جامعه از ثبات سیاسی بهره‌ای نداشته باشد، به سوی ناامنی حرکت می‌کند؛ دوم اینکه اعتراض باید کرامت انسانی را مدنظر قرار دهد و آن را به چالش نکشد؛ سوم اینکه اعتراض نباید آزادی فرد و جامعه را مختل کند؛ زیرا آزادی لطف یا امتیازی نیست که حکومت‌ها و دولت‌ها بخواهند به مردم بدهند، بلکه آزادی یکی از حقوق اولیه انسان‌هاست که خداوند به آنان بخشیده است. از طرفی آزادی مفید به شرایطی است که باید آن شرایط را لحاظ کرد؛ چهارم اینکه طبق حقوق اساسی، مسئولیت مدنی اقتضا می‌کند که اگر کسی به عمد یا با بی احتیاطی به جان، مال، آزادی، حیثیت و شهرت تجاری دیگران لطمه‌ای مادی یا معنوی وارد کند، باید مسئول باشد. **۱**

۱۷. محسنی، فرید و مرتضی نجفی، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، تهران: فرد افروز، ۱۳۸۸.
۱۸. مجیدی، محمدرضا، آشنایی با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، قم: معارف، ۱۳۸۹.
۱۹. طالبیان محمدرضا، جامعه‌شناسی کلان: تحلیلی بین‌کشوری از بی‌ثباتی سیاسی، تهران: جامعه‌شناسان، ۱۳۸۲.
۲۰. عرونی، محمد مهدی، «اعتراض مدنی، حدود و قلمروان از منظر قوانین جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه مطالعات فرهنگی پلیس، شماره ۸، ۱۴۰۰.
۲۱. معرفت، محمد هادی، «جامعه‌دینی یا جامعه مدنی»، اندیشه حوزه، شماره ۱۴، ۱۳۷۳.
۲۲. واعظی، احمد، حکومت اسلامی، قم: سامیر، ۱۳۸۰.
۲۳. همایون کاتوزیان، محمدعلی، تضاد دولت و ملت: نظریه تاریخ و سیاست در ایران، ترجمه علیرضا طبیب، تهران: نی، ۱۳۸۰.

پی‌نوشت

۱. در نخستین پیش‌نویس که مبنای کار مجلس خبرگان قرار گرفت، این اصل پیش‌بینی شده بود، با این تفاوت که فاقد دو تعبیر بدون حمل سلاح و شرط مبنای اسلام نبودن بود و مقررات آن به قانون عادی ارجاع شده بود (اصل ۳۲).
۲. مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ج ۱، ص ۷۱۰.
۳. مسئولیت مدنی، مصوبات مجلس شورا، ۱۳۳۹.
۴. همان.